

Kambräken.

Foto: Edit Färje.

Något om ormbunkar

Sollerö socken har c:a 14 arter av ormbunkar varav de flesta är allmänna och går under dialektbenämningen "vårmgras" eller "vårmtjängel". Som vi vet ha de inga blommor utan förökas med nakna sporer som sitta på undersidan av bladskivorna. Någon enstaka art har sporer endast på ett upprätt blad, medan de nedliggande markbladen äro sporlösa. Så är förhållandet med den sällsynta kambräken (*Blechnum spicant*) som i juli i fjol (1974) upptäcktes vid Ekorran nedströms från Jesustjärn och endast något hundratal meter från vägen mot Selen. Det var intendenten vid Göteborgs Naturhistoriska Muséum, Henrik Waldén, som gjorde fyndet. Själv besökte jag platsen på eftersommaren och fann inte mindre än 17 småplanter, som var spridda på några kvm. i den mossiga och befuktade marken i skuggig granskog. Enstaka planter av kambräken ha dock tidigare noterats från Soldskogarna ss 1 ex. vid övre Garberg 1920,

Seliträ 1950 och Torsckbackens västsida på 50-talet. Men en så riklig förekomst som här vid Ekorrån hör till ovanligheterna för hela landskapet. Bladrosetterna av denna lilla ormbunke är med sin mörkgröna eller olivgröna färg det vackraste och mest dekorativa en skogsmark kan uppvisa. (Se bilden).

Till de mindre allmänna ormbunkarna inom socknen hör i övrigt den meterhöga strutbräken, som har en av sina få förekomster i Säxbergets ravin, den s. k. Trollkyrkan. Namnet strutbräken antyder växtsättet; den liknar en stor strut eller bukett. I samma ravin har socknen sin enda växtplats även för två andra, nämligen träjon och bergspring. Den förstnämnda av dessa har varit medicinalväxt, och droger av denna botade bl. a. mot masksjukdomar. Bergspring är en liten och näpen ormbunke med stela, övervintrande bladrankor, som livnär sig i klippbranternas sprickor. Dennas närmaste släkting är hällespring som noterats endast i Gesundabergets stup. Både bergspring och hällespring äro småväxta och når endast 2 till 3 tum.

Ytterligare 3 ormbunksarter har sina växtplatser i några bergstup, nämligen hällebräken, stenbräken och stensöta. Den förstnämnda växer i bergsprickor i soliga, torra lägen och är liten och något mjukluden. Den finns i Säxbergets ravin, Flenbergets västbrant och i Kvällsbergets västra stup.

Stenbräken växer i bergskrevor och på hyllor i mera skyddade lägen, där det finns humus och fuktighet. Den är iakttagen i Trollkyrkans ravin, i Kvällsbergets västbrant samt märkligt nog nära kulturen flerstädes på ön. Stenbräken blir 2 till 4 dm hög och är vekare och skörare än andra ormbunkar.

Stensötan är väl kanske mest känd av de berörda arterna, eftersom dess rötter förr användes som sötningsmedel och växten även erhållit dialektnamn i ett flertal socknar. Således heter den "ällsöt" på Sollerön, "ällsöta" i Mora, "ellkryda" i Älvdalen och "stjänsäta" eller "hällsäta" i Transtrand och Lima.

Stensötan anses besitta en svagt svett- och urindrivande verkan och har även använts som lösande ingrediens i hostmediciner. Inom socknen påträffas stensötan bl. a. i Säxberget och Trollkyrkan, Gnu-pens och Kvällsbergets stup, Råbergets SV-brant samt Flenbergets och Gesundabergets stup.

Övriga allmänna ormbunkar äro skogsbräken, lundbräken, hultbräken, ekbräken och majbräken. Särskilt allmän är den yviga örnbräken. Ekbräken heter "svardgras" och majbräken "svartgras" på sollerösmål. De äro också mycket allmänna. Med ett gemensamt namn kallas samtliga ormbunkar, fräken och lummer för kärlekryptogamer.

Carl Gustav Färje